

overzicht van het aanbod verwerft door een permanent onderzoek naar kwaliteit en nieuwe kwaliteit, kwaliteit in ontwikkeling.

Het probleem tussen subsidiegever en ontvanger is een emancipatieprobleem.

Als je kunst maakt, doe je dat met angst. Geen klassieke angst, maar schijterigheid.

Voorwaarden bij het maken van toneel: in een relatieve vrijheid moet een kunstenaar kunnen onderzoeken wat kunst voor hem betekent. Vestigen van compleet nieuwe ondernemingen, tijd om een intellectuele groei door te maken waardoor er meer ideeën zijn dan er gerealiseerd kunnen worden. Ik bedoel daarmee te zeggen dat wanneer de kunstenaar zich voegt naar dat onmogelijke budget, hij zichzelf censureert en in feite zichzelf verhindert te dromen.

Begin '70, toen in Rotterdam een groot gezelschap verdween, kregen wij de kans een klein gezelschap te onderhouden. Na een aantal jaren werd het aantal ideeën te groot om met zo'n beperkt budget te realiseren. Wij vroegen om ruimere mid-

delen, zetten een ambitieus plan in elkaar, maar het budget stond vast en we waren gedwongen te scheiden. De buitenwereld kraaide, altijd in voor een rel, kraaide en vermoedde artistieke onenigheid als oorzaak van "de breuk". Natuurlijk hadden we samen door moeten gaan, verschillende lijnen die elkaar weer tegenkwamen, maar de ontwikkeling moest worden afgekapt. We konden toch niet voortdurend op elkaar wachten. We hebben nooit gezien wat er van had kunnen komen. Toen het overkoepelend orgaan, de Toneelraad Rotterdam ons vroeg hoe we tot de beslissing wie in Rotterdam zou blijven en wie hunsweegs zouden gaan gekomen waren, zeiden we: "we hebben er om gedubbeld". En dat was ook zo. Door gebrek aan middelen stonden we elkaars ontwikkeling in de weg en ondanks het feit dat men zei deze ontwikkeling toe te juichen en te steunen, konden we geen beroep doen op extra gelden. Na afloop van de vergadering vroeg een van de heren van het bestuur wat we gingen doen in de diaspora. We vertelden toen over de plannen voor een toekomstige repertoire, waarop hij gretig vaststelde dat dat toch mooi was en dat dat nu best een repertoire voor het "grote" gezelschap zou zijn (naast ons gezelschap, wat heel klein was, verkeerde in die tijd een groter gezelschap in moeilijkheden omdat er een artistieke leider was weggelopen). Het klonk mij in de oren als iets van "jij hebt nu lang genoeg in dat kleine zaakje gedobberd, het wordt tijd dat je je conformereert aan de productiewijze van een reguliere groep." Ik ondervond dat als minachting, in de precieze zin van het woord, voor wat wij die acht jaar in Rotterdam hadden gedaan. Met weinig middelen, nauwelijks speciaal administratief en technisch personeel bleek goed, beter te werken. Maar we werden gestraft. Het resultaat was goed en de productiewijze bleek onaantastbaar. Zoiets moet dus klein blijven.

De gangbare en verouderde manier van produceren bij de grotere initiatieven is de best beschermde manier. Eenmaal aangenomen zit je daar voor eeuwig. De starheid van de overheid. Niet alleen een schamel budget; de organisatievorm van de

Jan Joris Lamers

